

**МЕТОДИКА И ИНСТРУМЕНТАРИУМ ЗА ВЪТРЕШНО ОЦЕНЯВАНЕ НА
УРОКА ПО ФИЗИЧЕСКО ВЪЗПИТАНИЕ И СПОРТ
– ПИЛОТНО ИЗСЛЕДВАНЕ, ПРОВЕДЕНО В
66^{ТО} СОУ „ФИЛИП СТАНИСЛАВОВ” – СОФИЯ**

Доц. д-р Юри Тодоров Тодоров

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”, ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ, БУЛ. „ЦАР
ОСВОБОДИТЕЛ” № 15, e-mail: todorov@clio.uni-sofia.bg

Добринка Иванова Конярова

РНО СОФИЯ-ГРАД, УЛ. „АНТИМ I” № 17

Нели Николова Иванова-Тодорова

Евгени Михайлов Попов

66-ТО СОУ „ФИЛИП СТАНИСЛАВОВ” – СОФИЯ, УЛ. „БУКЕТ” № 9, e-mail: sou_66@abv.bg

***Анотация:** Субективните представи и оценки на учениците са фактор, който трябва да се отчита при взимане на решения за процеса на учене и обучение по предмета физическо възпитание и спорт в училище. В рамките на пилотно изследване бе разработен и експериментално приложен инструментариум, който си поставя за задача, да даде отговор на този въпрос. Проведено бе емпирично проучване с 89 ученици от гимназиалната степен на 66-то СОУ „Филип Станиславов” – София в периода януари – февруари 2007 г. Инструментът на изследване включва следните групи от въпроси: социодемографски сведения; значение на спорта сред останалите форми за прекарване на свободното време; условия за провеждане на урока по физическо възпитание (организация, провеждане, оползотворяване на времето, дисциплина); оценка за учителите по физическо възпитание и спорт; психологически климат в училище и в урока по спорт, мотивация; успех на учениците по спорт в сравнение с успеха по други предмети. Основните резултати са представени в настоящия материал.*

***Ключови думи:** инструмент за емпиричен анализ, анкетен метод, количествен метод, вътрешно оценяване.*

Най-напред трябва да констатираме следното: в рамките на процеса на учене и възпитание в обучението по физическа култура и спорт в училище субективните оценки и нагласи на учениците относно урока по спорт, техните желания и очаквания от съдържателната страна на урока като функция на изградената спортна култура в обществото и индивидуалните интереси на всеки отделен ученик представляват един съществен фактор при вътрешното и външно оценяване на параметрите на обучението.

Субективните представи и оценки на учениците създават предпоставки, които трябва да бъдат отчетени при взимане на решения за процеса на учене и обучение по предмета физическо възпитание и спорт в училище. Наред с това, интерес представляват мненията на учители и родители, които са предмет на отделни изследвания. Въпреки че желанията на учениците нямат пълната педагогическа легитимност и техните отношения не могат да образуват окончателен мащаб за оценка, емпирично обосноваването виждане на ученика за урока по физическо възпитание представлява важен аргумент при интересубективното поставяне на учебни цели, които имат своята значимост за изграждането на спортна култура в обществото, при преноса на компетентности със спортна специфика и за индивидуалното стимулиране на учениците.

Затова, отразяването на урока по физическо възпитание и спорт от гледището на ученика е важен критерий при вътрешното и външно оценяване на качеството на преподаване. В рамките на пилотно изследване бе разработен и експериментално приложен инструментариум, който трябва да даде отговор на поставения въпрос. Проведено бе емпирично проучване с 89 ученици от гимназиалната степен на 66-то СОУ „Филип Станиславов” – София в периода януари – февруари 2007 г., образуващи представителна за училището случайна извадка. Отчетено бе вижда-

нето на учениците относно различни аспекти на урока по физическо възпитание. В анкета са поставени въпроси за съдържанието на урока, от гледището на собствения предварителен опит и извънучилищната дейност на учениците. Търси се отговор на въпроса за психологическия климат в училището и класа от според преподаването по физическо възпитание. Регистрира се също така личната мотивация и успехът по този предмет в сравнение с успеха по други учебни предмети, като в същото време се пита за ученическата оценка на качеството на урока по спорт. В тази връзка, основен момент в изследването образува учителят по физическо възпитание в ролята му на експерт при преподаването на спортни компетентности, но и като човек със своите силни черти и слабости.

Теоретична предпоставка при разработване на инструментариума представляват предходни изследвания, проведени в Европейската общност, като PISA, TIMSS и др.^{1, 2}. Представените там методи и инструменти са отправната точка за реализиране на последващите проучвания в училищната сфера. Отчита се също така опитът на колектива при осъществяването на подобни изследвания у нас^{3, 4}.

Инструментът на изследване включва следните групи от въпроси:

- социодемографски сведения (възраст, пол, и т.н.);
- значение на спорта сред останалите форми за прекарване на свободното време;
- условия за провеждане на урока по физическа култура (организация, провеждане, оползотворяване на времето, дисциплина);
- оценка за учителите по физическо възпитание и спорт;
- психологически климат в училище и в урока по спорт, мотивация;
- успех на учениците по спорт в сравнение с успеха по други предмети.

Целите на обучението по физическа култура от гледището на ученика

Още в началото бе отбелязано, че желанията на учениците не могат да бъдат основен критерий при фиксирането на ориентацията на педагогическата дейност. От друга страна обаче, субективните представи на учениците са важна отправна точка при определяне на педагогически решения в практиката. Затова, в разработения въпросник на учениците бе представен списък със специфични за разглежданата тук учебна дисциплина цели. Последните могат да се считат за основни във всички действащи учебни програми у нас и са съобразени с международно действащите критерии за разработването на учебни програми по предмета физическо възпитание и спорт⁵. Анкетиранияте ученици оценяват всяка от предложените цели с помощта на четиристепенна скала. Резултатите са представени в следната таблица. Мнението на учениците се отчита в четири степени – от „не съм съгласен” – 1 до „напълно съм съгласен” – 4.

Спортните занимания в училище трябва да доставят удоволствие и да... (честоти в проценти)	1	2	3	4	\bar{X}	SD
ме подтикват към други физически занимания извън училище.	17,9	9,0	19,4	43,3	2,67	1,450
подобряват здравното и физическото ми състояние.	11,9	3,0	9,0	70,1	3,25	1,307
ми показват нови неща от областта на спорта	6,0	11,9	14,9	59,7	3,13	1,278
демонстрират честна игра и справедливо отношение.	10,4	3,0	16,4	61,2	3,10	1,372
създават развлечение и да компенсират другите предмети.	6,0	14,9	19,4	55,2	3,15	1,158
подобряват отношенията с моите съученици	10,4	6,0	25,4	50,7	3,01	1,297
ме подтикват към участие в спортен клуб (тренировка извън училище).	6,0	4,5	20,9	59,7	3,16	1,298

Подчертано положителна оценка получават целите „подобряване на здравното и физическото състояние” и „демонстриране на честа игра”. Мненията се разсейват по-силно по отношение на айтема „подтикване към занимания със спорт извън училище”, където има и най-много изразени отрицателни становища. Силно изразена полово зависимост се наблюдава при айтемите „участие в спортен клуб” и „подобряване на отношенията със съучениците” където момчетата дават повече положителни отговори в сравнение с момичетата. С нарастване на възрастта се демонстрира също така желание към здравословен начин на живот, където спортът има основополагаща роля. Освен това, по-възрастните ученици започват да схващат спорта като развлечение и като дейност за прекарване на свободното време.

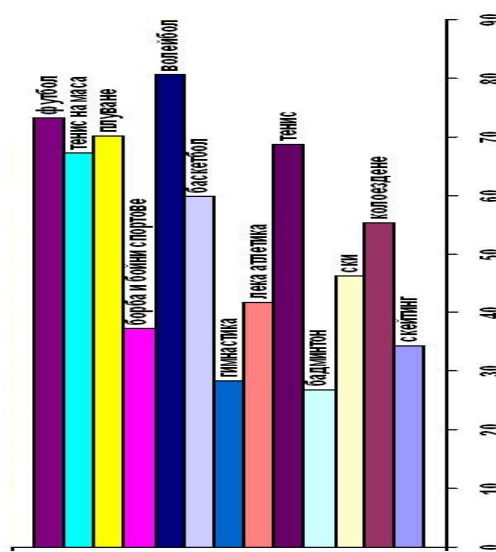
Съдържание на урока по спорт – търсене и предлагане

Най-напред трябва да разгледаме мястото на физическите занимания на учениците сред останалите форми за прекарване на свободното време. Резултатите от изследването са представени на следната таблица (мнения от „не ми харесва” – 1 до „много ми харесва” – 4):

Твоето любимо занимание в свободното време е ... (честоти в проценти)	1	2	3	4	\bar{X}	SD
телевизия	1,5	1,5	49,3	47,8	3,43	,609
компютърни игри	7,5	11,9	32,8	43,3	3,03	1,128
интернет	3,0	1,5	19,4	65,7	3,48	,894
да ходя на кино/театър	11,9	16,4	26,9	38,8	2,81	1,246
спорт	3,0	1,5	19,4	65,7	3,27	1,298
да чета книги	28,4	20,9	35,8	13,4	2,31	1,076

Водеща позиция в любимите занимания на учениците в свободното време извън училище има спортът наред със заниманията с компютър и интернет. Сред по-възрастните ученици се забелязва по-силно разграничаване на трите области на спортна дейност – в училище, в спортния клуб и в свободното време. Очевидно е голямото значение на спорта в живота на учениците. С нарастване на възрастта може да се констатира повишаване на значимостта на самостоятелните занимания със спорт вместо организираните форми на работа в и извън училище. Подобни резултати са публикувани и в анализите на аналогични изследвания, направени в чужбина. На същото място се подчертава отсъствието на организирани форми на занимания със спорт при по-възрастните ученици поради недостатъчна инфраструктура ⁶. В рамките на изследването тук, обаче, трябва да се отбележи, че 66-то СОУ се намира в непосредствена близост до спортната база „Славия”, обстоятелство, което дава отражение в положителните нагласи на учениците за участие в клубен спорт.

Предпочитания за занимание с вид спорт в и извън училище (честоти в проценти).	скала от „не ми харесва” – 1 до „много ми харесва” – 4			
	1	2	3	4
футбол	16,4	7,5	29,9	43,3
тенис на маса	7,5	19,4	44,8	22,4
плуване	3,0	14,9	31,3	38,8
борба и бойни спортове	26,9	28,4	20,9	16,4
волейбол	7,5	6,0	35,8	44,8
баскетбол	23,9	9,0	29,9	29,9
гимнастика	50,7	13,4	14,9	13,4
лека атлетика	25,4	26,9	25,4	16,4
тенис	13,4	11,9	46,3	22,4
бадминтон	47,8	14,9	14,9	11,9
ски	29,9	17,9	25,4	20,9
колоездене	19,4	13,4	28,4	26,9
скейтинг	40,3	16,4	16,4	17,9

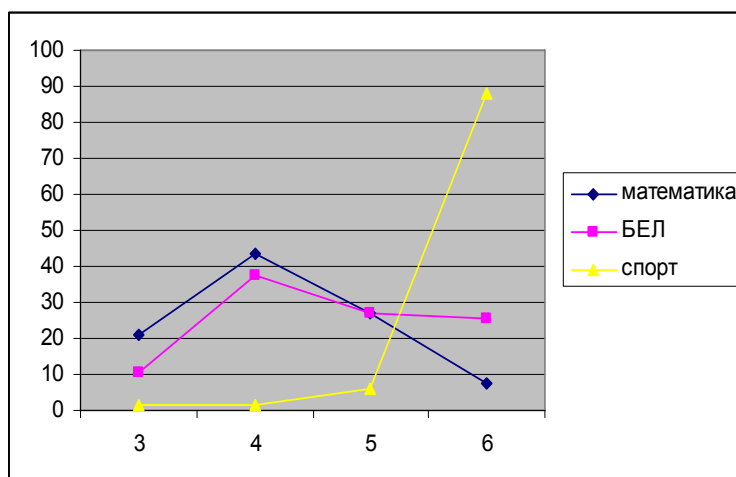

Анализът на значимите честоти на отговорите за предпочитания вид спорт в и извън училище водят до показаната по-горе градация. На предна позиция са поставени колективните игри волейбол и футбол, които се следват от индивидуалните спортове тенис, плуване и колоездене. Най-неблагоприятни места според предпочитанията на учениците заемат леката атлетика и гимнастиката. Демонстрират се също така известните полови изразени стереотипи: списъкът на предпочитанията при момчетата се оглавява от футбола, докато момичетата предпочитат гимнастиката и лека атлетика. Независимо от традиционните предпочитания, резултатите от изследването демонстрират значителен дефицит между желанието за занимание със спорт и предлагането на подходящи възможности за физическа активност в училище. Момичетата искат по-скоро да се занимават с атлетика и плуване, както и с модните спортове тенис и скейтинг, също така и аеробика. Момчетата искат още повече футбол и други колективни игри с топка като баскетбол, хандбал и дори хокей. Желанията са и за тенис на маса и отчасти в областта на бойните спортове. Така, ако трябва да бъдат подредени видовете спорт според пренебрегването им в училищните занятия по физическа култура, на първо място трябва да се постави плуването, последвано от

бойните спортове и други нетрадиционни за българското училище спортни занимания, които днес са актуални за младото поколение.

Оценката по физическо възпитание и спорт – дидактическо предизвикателство

По отношение на смисъла от оценката по физическа култура в училище съществуват различни становища. Критиците на оценяването отбелязват отрицателното влияние на незадоволителните бележки върху мотивацията на учениците, докато привържениците сочат равнопоставеността на училищния спорт с останалите предмети и необходимостта от оценяване на постиженията на учениците по физическа култура. Независимо от това, в рамките на настоящото изследване бе поставена задачата, да се установи информационната натовареност на оценката по спорт в училище. Успехът трябва да дава сведения за индивидуалните постижения на ученика и да разкрива неговото актуално състояние и възможности по предмета. Оценката по спорт представлява за учениците важен критерий за самоопределяне на собствената физическа подготовка и култура. Осъзнаването на собствените физически възможности става, не на последно място, именно с помощта на оценката по спорт. В рамките на настоящото изследване се прави съпоставяне на успеха по спорт с бележките на учениците по математика и български език и литература, резултатите са показани на диаграмата (стойности на честотите в проценти).

Очевидно, по предмета физическо възпитание и спорт преобладават отличните оценки. Средният успех е 5,69, с около 1,5 единици по-висок от средния успех по математика и с около 1 единица по-висок от този по български език и литература. Докато по другите предмети се забелязва спад на успеха с преминаване в по-високи класове, то при оценките по физическо възпитание стойностите остават почти непроменени. Въпреки очакванията, не могат да се констатират полови зависимости на оценките.

Обучението по спорт и психологическият климат

Училищният спорт се влияе по-силно от емоционални и социални взаимодействия в сравнение с останалите учебни предмети. Въпреки това, проучванията в тази област са малко, в рамките на настоящото изследване се прави опит за емпирично определяне на психологическите компоненти в обучението по физическо възпитание и спорт. Климатът в една учебна група се определя от качеството на обучението и дава пряко отражение върху постигнатите успехи, самочувствието и личностната характеристика на ученика, както и върху учебната мотивация. На това място се отделя особено внимание на индивидуалното усещане за комфорт на ученика, въпреки че участието на колективните аспекти при определяне на психологическия климат в групата също не бива да се пренебрегва. Съществуват различни белези, по които може да се направи описание на междуличностните отношения в класа, една част от тях се отнасят до отношенията ученик – ученик, друга област представляват отношенията ученик – учител и от трета страна трябва да се разглеждат характеристики, засягащи процеса на обучение. В представената по-долу таблица са определени по емпиричен път фактори, които касаят субективното усещане за комфорт на ученика в групата и имат отношение към обучението по спорт в училище. Мнението на учениците се отчита в четири степени – от „не съм съгласен”–1 до „напълно съм съгласен”–4.

Училищният спорт допринася за ...	1	2	3	4	\bar{X}	SD
повишаване на моето самочувствие.	10,4	22,4	28,4	32,8	2,72	1,204
постигане на поставени цели и удоволствие от успехи.	9,0	0	26,9	59,7	3,28	1,139
моята готовност за посрещане на нато-	7,5	9,0	19,4	56,7	3,10	1,281

варвания.						
изграждане на страхове от неуспехи.	31,3	19,4	20,9	20,9	2,16	1,286
изграждане на навици за работа в колектив.	1,5	4,5	17,9	74,6	3,63	,775
съревнователни и състезателни умения.	6,0	4,5	26,9	58,2	3,28	1,098
получаване на стрес и други форми на депресия	70,1	6,0	9,0	7,5	1,39	1,014

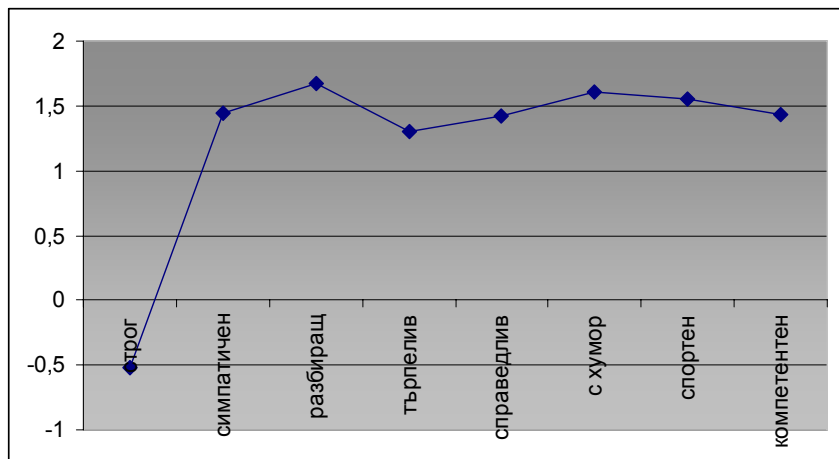
Трябва да се отбележи, че независещите от обучението по физическа култура аспекти на субективното усещане за комфорт винаги са функция на общия психологически климат в училището. Важни фактори са също така самочувствието и възникването на депресивни състояния. Затова благоприятното отношение на учителя към индивидуалността на всеки отделен ученик представляват основен компонент при отразяването на посочените по-горе фактори.

Как учениците виждат учителя по спорт

Преподавателите по физическо възпитание и спорт са тези, които имат решаващо влияние върху определянето на целите, съдържанието и методическата постройка на урока по спорт, при оценяването на ученическия успех и за психологическия климат по време на занятията. Тяхното призвание е да подкрепят децата и младежите при израстването им в съществуващата спортна, игрова и физическа култура (възпитание за спорт) и освен това да ги стимулират при развитието им с двигателна активност, игри и спорт (възпитание чрез спорт). Възпитателната мисия се осъществява оптимално в рамките на училищната институция там, където действащите в процеса на обучение и възпитание лица са в благоприятни отношения и където средата за реализиране на педагогическите дейности се развива и оценява позитивно. Затова в рамките на настоящото изследване са поставени следните въпроси: как се оценяват преподавателите по спорт относно тяхната предметна компетентност, но и по отношение на личните им предимства и недостатъци; какви са качествата на обучението по спорт от гледището на ученика?

На представената диаграма са обобщени оценките (средни стойности) за учителя по спорт в петстепенна скала от -2 (отрицателна оценка) до +2 (положителна оценка).

Отчита се преобладаващо положителна картина за учителя по спорт през погледа на ученика. Оценките за различните качества, които описват учителя по спорт като човек и като преподавател се движат в скалата от -2 до +2 предимно в положителната част.

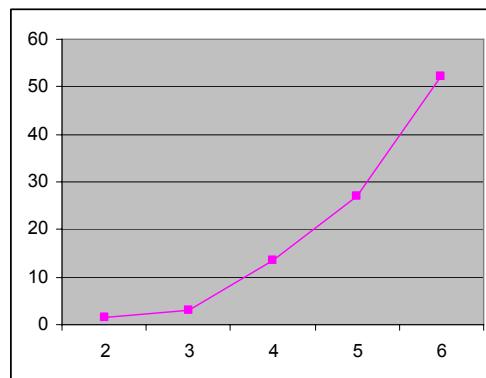
Изключение представляват качеството „строгост“ със средна стойност -0,52 и незначителното занижаване при качеството търпеливост (+1,29). Не се забелязват полови и възрастови различия при направените оценки. Може да се каже, че учителят по спорт в очите на своите ученици е компетентен и спортен преподавател, който е симпатичен и проявяващ разбиране човек.

При определяне на качеството на обучението по физическо възпитание от учениците значимост придобиват други фактори, които от една страна са в областта на учебното съдържание и организацията при провеждането на урока, а от друга – в сферата на трудностите при усвояване на изискванията към ученика. Събраните сведения са представени в следната таблица (използвана е четиристепенна скала от „не съм съгласен“ – 1 до „напълно съм съгласен“ – 4).

Как оценяваш занятията по физическо възпитание в училище? (честоти в проценти)	1	2	3	4	\bar{X}	SD
скучни	50,7	16,4	14,9	10,4	1,70	1,142
изискват много физически усилия	41,8	22,4	16,4	13,4	1,90	1,169
лесни	3,0	11,9	14,9	64,2	3,28	1,165

протичат организирано	14,9	13,4	32,8	31,3	2,66	1,274
учениците закъсняват	26,9	17,9	17,9	29,9	2,36	1,356
учителят закъснява	64,2	9,0	4,5	9,0	1,31	1,062
учителят излиза от час	68,7	13,4	1,5	6,0	1,24	,889
всички ученици участват активно в занятията	23,9	14,9	17,9	40,3	2,69	1,305

Докато учителят по спорт е поставен от учениците в положителна светлина, то при организацията и провеждането на занятията положението е по-различно. От гледището на ученика занятията по спорт са лесни и не изискват много физически усилия. За организацията и провеждането на часа също би могло да се направи повече, най-вече що се отнася до активността на всички ученици по време на часа, но също така и за повишаване на учебната дисциплина. Накрая, на анкетиранияте ученици е дадена възможността да поставят оценка за работата на техния учител по спорт. На диаграмата (честоти на оценките в проценти) се демонстрира отново положителното отношение на учениците към техния учител, макар и порезервирано (средна стойност на оценките 5,15) в сравнение с това, което учителите изразяват по отношение на своите ученици (среден успех 5,69).

В заключение трябва да се отбележи, че проведеното изследване дава основания да се констатира благоприятно състояние на обучението по физическо възпитание и спорт в 66-то СОУ „Филип Станиславов“; методиката позволява приложение в други популации с допълнителни области на изследване, както бе по-сочено по-горе. Учителите по спорт са добри и урокът по спорт е интересен, но би могло да се направи и повече в това отношение. Ясно е, че само добрият учител не прави урока по спорт да бъде също добър, необходима е подходяща материална база и условия на работа. Обучението не е достатъчно трудно и не изисква големи усилия, а в същото време спортът в училище и извън него е важно занимание за младите хора. За да бъдат училищните занятия по физическо възпитание в крак с изискванията на учениците, трябва да предлагат достъп до по-съвременни видове спорт и по-високо физическо натоварване. Урокът по спорт доставя удоволствие и стимулира, когато се прави в условия на положителен психологически климат, според интересите на учениците, с необходимите стимули за успех и с доброто намерение на учителя.

Литература

- [1] Baumert, J., Bos, W., & Lehmann, R. (Hrsg.). (2000). TIMSS/III: Dritte Internationale Mathematik- und Naturwissenschaftsstudie - Mathematische und naturwissenschaftliche Bildung am Ende der Schullaufbahn. Opladen: Leske + Budrich.
- [2] Baumert, J., Stanat, P. & Demmrich, A. (2001). PISA 2000: Untersuchungsgegenstand, theoretische Grundlagen und Durchführung der Studie. In J. Baumert, E. Klieme, M. Neubrand, M. Prenzel, U. Schiefele, W. Schneider, P. Stanat, K.-J. Tillmann & M. Weiß (Hrsg.), *Basiskompetenzen von Schülerinnen und Schülern im internationalen Vergleich*. (S. 15-68). Opladen: Leske + Budrich.
- [3] Тодоров, Ю. Историческото съзнание на младежта - историко-дидактическа концепция за емпирично изследване. История, 1998 г., кн. 4-5, с. 15 - 30.
- [4] Тодоров, Ю. Количествени методи в историята и нейната дидактика. Унив. изд. «Св. Климент Охридски», С. 1995 г.
- [5] De Knop, P. (2004). The quality of school physical education in flemish secondary schools. *European Physical Education Review*, 10(1), 21-40.
- [6] Baur, J., Burrmann, U. (2003). Aufwachsen mit Sport in Ostdeutschland. In W. Schmidt, I. Hartmann-Tews & W.-D. Brettschneider (Hrsg.), *Erster Deutscher Kinder- und Jugendsportbericht* (S. 167-188). Schorndorf: Hofmann.